

SAMARALI BOSHQARUV QARORLARINI QABUL QILISH

Xoliqova Zarnigor Komiljon qizi

Jizzax davlat pedagogika universiteti talabasi

Annotatsiya: Korxonalar iqtisodiy faoliyatida boshqaruv qarorlari qabul qilish jarayoni alohida o‘rin tutadi, u yuqori malaka va amaliy tajribaga ega bo‘lishni talab qiladi. Boshqaruv qarorlari qabul qilish korxonada oldiga qo‘yilgan maqsad va vazifalarni aniqlashdan boshlanadi. Ushbu maqolada aynan boshqaruv qarorlarini qabul qilish maqsadlari, bosqichlari va strategiyasi yoritilgan.

Kalit so‘zlar: korxonalar, boshqaruv, malaka, moliya, iqtisodiyot, strategiya, qisqa muddatli, uzoq muddatli, qarorlar, resurslar.

Abstract: The process of management decision-making plays a special role in the economic activity of enterprises, it requires high qualifications and practical experience. Management decision-making begins with defining the goals and tasks set for the enterprise. The goals, stages and strategy of doing it are highlighted.

Keywords: enterprise, management, skills, finance, economy, strategy, short-term, long-term, decisions, resources.

Korxonalar iqtisodiy faoliyatida boshqaruv qarorlari qabul qilish jarayoni alohida o‘rin tutadi, u yuqori malaka va amaliy tajribaga ega bo‘lishni talab qiladi. Boshqaruv qarorlari qabul qilish korxonada oldiga qo‘yilgan maqsad va vazifalarni aniqlashdan boshlanadi.

Boshqaruv qarorlari amal qilish davriga ko‘ra strategik (uzoq muddatli) va qisqa muddatli qarorlarga bo‘linadi. Strategik boshqaruv qarorlari korxonaning oldiga qo‘yilgan maqsadiga erishishda muhim ahamiyatga ega hisoblanadi. Mazkur qarorlar korxonalar rahbariyati tomonidan istiqbolli rivojlantirish dasturlarini amalga oshirish maqsadida qabul qilinadi.

Qisqa muddatli qarorlar qo‘yilgan maqsadga erishishda qabul qilinadigan tezkor qarorlardir. Ular korxonaning joriy rejalarini tuzish, kadrlar masalasini hal qilishning muhim vositasi hisoblanadi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalarda qabul qilinadigan boshqaruv qarorlariga bir qancha talablar qo‘yiladi. Bu talablar boshqaruv qarorlarining ishonchliligini ta‘minlash va iqtisodiy samaradorligini oshirish zarurati bilan izohlanadi.

Boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayoniga quyidagi talablar qo‘yiladi:

- aniq yo‘nalishga ega bo‘lishi va korxonalar manfaatlarini to‘liq ifoda etishi. Bunda boshqaruv qarorlarining korxonada oldida turgan maqsad va vazifalarni amalga oshirishga hamda uning foydasini oshirishga yo‘naltirilishi nazarda tutiladi;

- ilmiy-amaliy jihatdan asoslanishi. Boshqaruv qarorlarini qabul qilishda korxonaning moliyaviy-xo‘jalik faoliyati tahlili natijalari, uning iqtisodiy imkoniyatlari hamda zamonaviy fan-texnika yutuqlarini to‘liq hisobga olish zarur;
- aniq muddatlarda qabul qilinishi va amalga oshirilishi. Boshqaruv qarorlarini amalga oshirish davri belgilab olinishi lozim. Bu holat uni o‘z vaqtida va oqilona bajarilishini nazorat qilishga ko‘maklashadi;
- tezkor bo‘lishi. Boshqaruv qarorlari bozor talablari va korxonaning moliyaviy xo‘jalik faoliyatidagi o‘zgarishlardan kelib chiqib zarur hollarda tezkor qabul qilinishi zarur.
- yuqori iqtisodiy samaradorlikka ega bo‘lishi. Boshqaruv qarorlarini qabul qilishda unumsiz va ortiqcha xarajatlarni rejalashtirilishiga yo‘l qo‘ymaslik lozim.

Shuningdek, boshqaruv qarorlarini qabul qilishda xodimlar manfaatlarini korxonaning umumiy manfaatiga mos bo‘lishi, moddiy, moliyaviy va mehnat resurslaridan tejimli foydalanish, korxonaning iqtisodiy, texnikaviy salohiyatini tahlil etish kabi jihatlariga ham alohida e‘tibor qaratish maqsadga muvofiqdir.

Bu hol esa o‘z navbatida korxonalardan boshqarishni bozor iqtisodiyotiga mos mexanizmlarini shakllantirishni talab etadi. Ushbu mexanizmlar korxonalarining yuqori samaradorlik bilan faoliyat ko‘rsatishi, bozorda barqaror mavqega ega bo‘lishini va mahsulotlarini raqobatbardosh bo‘lishini ta‘minlashi zarur. Bu masalalarni hozirgi zamon menejmentisiz hal etish murakkab hisoblanadi. Shu sababli, korxonalarini rivojlantirishda zamonaviy menejmentning mazmun va mohiyati, vazifalariga batafsilroq to‘xtalish maqsadga muvofiqdir.

Shuni ta‘kidlash zarurki, korxonani samarali boshqarish quyidagilarga bevosita bog‘liq:

- aniq maqsadning mavjudligi. Bu korxonaning samarali faoliyat ko‘rsatishiga imkoniyat yaratadi, uning xodimlari harakati yo‘nalishlarini belgilab beradi;
- korxonaning barqarorligi, ichki va tashqi iqtisodiy munosabatlarda mustahkamlik hamda doimiylikni ta‘minlaydigan ichki muvofiqlashtiruvchi tizimning amal qilishi;
- korxonaning barcha ichki jarayonlarini o‘z-o‘zini tartibga solish tamoyili asosida muvofiqlashtirilganligi;
- korxonaning alohidaligi ya‘ni uni boshqa korxonalardan ajratib turuvchi chegaraning mavjudligi;
- tashkiliy madaniyatning mavjudligi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida menejment milliy iqtisodiyotning birlamchi bo‘g‘ini bo‘lgan korxonalarini samarali faoliyat ko‘rsatishi va ularni istiqbolli rivojlantirishni ta‘minlovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Makroiqtisodiyot nuqtai-nazaridan korxonalarining samarali rivojlanishi quyidagi ijobiy afzalliklarga ega:

- birinchidan, aholining mavjud ehtiyojlarini to'laroq qondirishga imkon beradi;
- ikkinchidan, iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi. Bu esa bevosita yalpi ichki mahsulot miqdorining o'sishida namoyon bo'ladi;
- uchinchidan, aholining yashash darajasi, farovonligi yaxshilaydi;
- to'rtinchidan, mehnat resurslarini ish bilan ta'minlashga ko'maklashadi.

Mikroiqtisodiy nuqtai nazardan esa, korxonalar o'layotgan foyda miqdorini oshishi natijasida xodimlarning daromadlari ko'payadi, jamg'arishga ko'proq mablag' ajratilishi natijasida korxonaning ichki investitsiya qilish imkoniyatlari oshadi. Bu esa uni innovatsion asosda rivojlanishiga imkon beradi.

Amaliyotda, ko'pchilik hollarda qabul qilinadigan qarorlar tor doiraga ega bo'lib, korxonani istiqbolli rivojlantirish yo'nalishlari va tamoyillarini ifodalay olmaydi. Bu holat esa respublikamiz korxonalarida boshqaruv qarorlarini qabul qilishning aniq bosqichlarini ishlab chiqish zaruratini yuzaga keltiradi.

Boshqaruv qarori - menejerning muayyan faoliyati natijasidir. Har qanday darajadagi etakchilarning faoliyatida bu ijodiy jarayon. Maqsadlarni ishlab chiqish va belgilash bilan boshlanadi, so'ngra muammoni turli xil usullarda olingan ma'lumotlar asosida o'rganiladi. Bundan tashqari, samaradorlik yoki samaradorlik mezonlari, shuningdek, ushbu qarorlarning mumkin bo'lgan oqibatlari tanlanadi va oqlanadi. Keyinchalik, muammoni yoki vazifani mutaxassislar bilan hal qilishning turli variantlarini muhokama qilish bosqichi keladi. Bu jarayonda maqbul qaror qabul qilinadi va shakllantiriladi, ijrochilar uchun qabul qilinadi va ko'rsatiladi.

Boshqaruv qarorlarini qabul qilish usullari har doim mo'ljallangan maqsadlarga erishishga qaratilgan. Turli xil bo'lishi mumkin.

Birinchisi, faqat menejerning sezgi asosida tuzilgan usul. Buning sababi shundaki, uning o'zida muayyan, aniq faoliyat sohasidagi tajriba va bilimlar miqdori mavjud. Aslida, bularning barchasi sizni tanlashga, so'ng to'g'ri va to'g'ri qaror qabul qilishga imkon beradi.

Ikkinchidan, boshqaruv qarorlarini qabul qilish usullari "sog'lom fikr" degan tushunchaga asoslangan uslubsiz tasavvur qilinmaydi. Bu holatda boshqaruvchi qarorlarni qabul qiladi va ularni juda izchil dalillar bilan oqlaydi.

Uchinchidan, ilmiy va amaliy yondoshuvga asoslangan usul juda muhimdir. U juda ko'p miqdordagi axborotni qayta ishlash va uni asoslash asosida optimal echimni tanlashni taklif qiladi. Ushbu usul zamonaviy texnologiyalardan majburiy foydalanishni talab qiladi, biz elektron kompyuterlar haqida gapiramiz.

Rahbariyat oldida, har holda, ertami-kechmi, tegishli echimni tanlash muammosi. Rahbar o'ziga o'zi ma'lum bir vaziyatni har tomonlama baholashi, boshqaruv qarorlarini qabul qilishning tegishli usullarini tanlashi va ulardan bir nechta variantlardan birini tanlashga yordam berishlari kerak. U ularning keyingi ijrosi uchun mas'uldir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Yo'ldoshev N.Q., Umarjonov A.M. Iqtisodiyot va menejment. - T.: TDIU, 2005.
2. Sh.N.Zaynutdinov, N.R.Qodirxodjaeva. "Menejment" fani bo'yicha o'quv-uslubiy majmua. "Iqtisodiy ta'limdagi o'qitish texnologiyasi" seriyasidan. T.: TDIU, 2006, 156 b.
3. Sh.N.Zaynutdinov, N.R.Qodirxodjaeva. "Menejment" fani bo'yicha o'quv-uslubiy ta'lim texnologiyasi. Uslubiy qo'llanma. "Iqtisodiy ta'limdagi o'qitish texnologiyasi" seriyasidan. T.: TDIU, 2006, 185 b.
4. Yo'ldoshev N.Q., Qozoqov O.S. Menejment. Darslik. - T.: Fan, 2004.
5. Yuldashev Sanjarbek Arslon o'g'li. (2023). The Solution of Economic Tasks with the Help of Probability Theory. Texas Journal of Engineering and Technology, 26, 26–29. Retrieved from <https://zienjournals.com/index.php/tjet/article/view/4654>
6. УЗБЕКИСТАН, О. Р. республиканской научной конференции с участием зарубежных ученых Современные методы математической физики и их приложения 17-18 ноября 2020 г.
7. Vixanskiy O.S., Naumov A.I. Menejment. Uchebnik. – M.: Ekonomika, 2003 (61-125).
8. Dyatlov A. N. Obshchiy menedjment: Konsepsii i kommentarii: Uchebnik. - M.: Alpina Biznes Buks, 2007. - 400 b.
9. Zagorodnikov S.V. Kratkiy kurs po menedjmentu: ucheb. posob. –M.: "Okey – kniga", 2007.-160 b.
- 10.Ivankov A.E., Ivankova M.A. Menedjment: uchebnyy minimum. –M.: "Yurisprudensiya", 2008. -32 b.
- 11.Ivashkovskiy S. II. Ekonomika dlya menedjеров: Mikro i makrouroven: Ucheb. posob. -M.: Delo, 2007. - 440 b.
- 12.Dilafuz, Y., Odina, N., & Otabek, K. (2023). EFFECT OF THE FUNGUS STIGMINA CARPOPHILA (LEV) ON ALMOND FRUIT WEIGHT. American Journal of Technology and Applied Sciences, 16, 1-3.
- 13.Khayrullaevna, K. G. (2020). The functions of nonverbal means in dialogic speech. Journal of Critical Reviews, 7(15), 6174-6183.
- 14.www.edu.ru
- 15.www.som.pu.ru
- 16.www.cfin.ru – Korporativnyy menedjment.
- 17.www.salesmanagement.ru – Upravlenie prodajami.